

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364” (477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

Матійко Микола Володимирович, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	57
Омельчук Олександр Сергійович, ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ВИДІЛЕННЯ ФАНТОМНОЇ ПРАВСУБ'ЄКТНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	61
Orzikh Yurii Hennadiiovych, FOREIGN (NON-)AUTHENTIC INSTRUMENT IN UKRAINE: PRIVATE INTERNATIONAL LAW ISSUES.....	64
Сердечна Ірина Леонідівна, ДО ПИТАННЯ ПРО МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ СІМЕЙНИХ ПРАВ.....	69
Токарева Віра Олександрівна, ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВОГО ГРОМАДЯНСТВА	71
Фасій Богдан Володимирович, ДЕЩО ПРО МЕТОД РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНИХ ВІДНОСИН	75
Бакутін Артем Олегович, ВИЗНАЧЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ТВОРИ У СПІВАВТОРСТВІ. ...	78
Брага Аліна Анатоліївна, ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПАДКОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	81
Герсак Віталій Анатолійович, КАТЕГОРІЯ «ПОДРУЗЖЯ» У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ...	84
Гнатенко Сергій Сергійович, ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОСЛУГ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	88
Hnatiuk Dmytro Volodymyrovych, LEGAL REGULATION OF TERMINATION OF A GIFT AGREEMENT DUE TO MARTIAL LAW	91
Дворнікова Анна Юрійвна, НАЯВНІСТЬ ПРАВА ВОЛОДІННЯ, ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ АСПЕКТ МОЖЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ШЛЯХОМ УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОД У КОРИСТУВАННІ ТА РОЗПОРЯДЖЕННІ МАЙНОМ	94
Демчук Максим Романович, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО В УКРАЇНІ	98
Кірсанов Олексій Володимирович, ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У БАНКУ	100

pdf?afd_azwaf_tok=eyJhbGciOiJSUzI1NiJ9.eyJhdWQiOiJ1a3JhaW5lLnVuLn9yZyIsImV4cCI6MTcyOTA3MDgwOSwiaWF0IjoxNzI5MDcwNTA5LzJpc3MiOiJ0aWVyMS01YjYjNmZmYzktOTJmZzYiLCJzdWIiOiIOTMuOC43OS4yNDAlLCJkYXRhIjIp7InR5cGUiOiJpc3N1ZWQlLCJyZWYiOiIyMDI0MTAxNlQwOTIiXNDlaLXIiXNWl3YzZmZmM5OTJmZzY3YXc4MnQ4eXlzMDAwMDAwMG12MDAwMDAwMDAwWtxaCIsImLiOiJ6V0hkNm92Y2xpVmNtSUK0V1h3MWp0dEtuWDA4RjQwc2hTUzVWVaTvoajZJIiwiaCI6IlZfaVRjRU1DYktuMFBMYld0YWNSUDRTRTJCWEN3V0xHTi1YcW84aXJKcTgiX0.E6gJcler5VzTt3IbOJfCCshYgXk_fQU3Y95jjPXNLvIlrSkSfsSF78W_usw6wWlaBJwkizcUErDaoSd1N8TIDOCqBUz6RtkV6tFA7S1tefvwWWkCi5NkqAV181OsaVTknoPlh8xaGdFxaNqmJPZWnkm3oamsDYOzcEUK0dhB2DztYH1npEvJ4fAo6qabk-jHm3TVZKFpmXae6l0YHBZUtKVqyetxjWH34D-_ZeOWNimOsYRsQncXHWpXwufJIjWSeJHXoxOokbEYUW3tkVGJwigWI25yqb4fCRYiD7Qqvux9c8tYgVkJxjEVlc8okm0c78r25CEy3CNMXIBJHY7A.WF3obl2IDtqgvMFRqVdYkD5s (дата звернення 16.10.2024).

2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text> (дата звернення 16.10.2024)

3. Про внесення змін до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 07.11.2022 № 4990/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1386-22#Text>

4. Нотаріальна палата України. Інформаційний лист щодо провадження по спадкових справах, заведених не за місцем відкриття спадщини в умовах воєнного стану. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2908spadk.pdf> (дата звернення 16.10.2024).

5. Нотаріат під час воєнного стану : ключові зміни. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/209961_notarat-pd-chas-vonnogo-stanu-klyuchov-zmni (дата звернення 16.10.2024).

Герсак Віталій Анатолійович,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

КАТЕГОРІЯ «ПОДРУЖЖЯ» У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Повномасштабна війна, на жаль, спричинила зростання спадкових відносин у загальній кількості цивільних відносин, як за рахунок втрат серед мирного населення, так і, більшою мірою, в зв'язку з за-

гибеллю військовослужбовців. Відповідно, виникає низка проблем, пов'язаних, зокрема, з визначенням кола спадкоємців.

Спадкове правонаступництво допускає можливість спадкування за двома підставами: за законом та за заповітом. Незалежно від підстав спадкування, перехід прав та обов'язків спадкодавця здійснюється на підставі та в чіткій відповідно до правил, що встановлені законом. Сам же поділ підстав спадкового правонаступництва здійснюється лише в плані відмінності юридичних складів, які породжують виникнення у правонаступників небіжчика належних йому прав та обов'язків. Основна різниця двох підстав спадкового правонаступництва полягає в тому, що при спадкуванні за законом коло спадкоємців вичерпним чином зазначено в нормах цивільного законодавства, а при спадкуванні за заповітом спадкодавець своїм розпорядженням вправі внести будь-які зміни як в бік розширення, так і в бік звуження кола спадкоємців, а також встановити на власний розсуд розмір часток в спадковій масі [1, с. 1].

Серед спадкоємців закон називає подружжя, при тому, що національне законодавство України не містить легального визначення цієї категорії. Хоча у нормах Сімейного кодексу України це поняття згадується досить часто.

Так, Сімейний кодекс України визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів (ст. 1) [2].

У ст. 3 СК України міститься положення про те, що сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Отже, виходячи із наведеної норми Сімейного кодексу України, подружжям за національним правом є дружина та чоловік, що складають сім'ю та пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, незалежно від факту їх спільного проживання. Зазначене розуміння категорії «подружжя» ґрунтується також на положенні ст. 21 Сімейного кодексу України, якою надається легальне визначення поняття «шлюб» як сімейного союзу жінки та чоловіка, зареєстрованого у органі державної реєстрації актів цивіль-

ного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя (ч.2 ст. 21 Сімейного кодексу України).

Крім традиційно визначених у законі черг спадкоємців на спадок можуть претендувати і інші особи, правовий статус яких наразі не є визначений нормативними актами. Однією із таких груп осіб є так звані цивільні або зареєстровані партнери.

У літературі наголошується, що важливою для розуміння категорії «подружжя» у прав ЄС стала справа «Коман проти Румунії» (C-673/16), яка була предметом розгляду Суду справедливості ЄС [3].

Судом справедливості ЄС було встановлено, що термін «подружжя» в законодавстві стосується будь-якої особи, яка перебуває в шлюбі. Він є гендерно нейтральним згідно з Директивою 2004/38 і може охоплювати одностатевих подружжя громадянина Союзу. Шлюб між особами однієї статі, укладений у державі-члені відповідно до її законів, повинен визнаватися іншими державами-членами для надання права на проживання громадянину третьої країни, навіть якщо національне законодавство не визнає такі шлюби.

Однак Суд робить відмінність між поняттям «шлюб» і «зареєстроване партнерство», оскільки розширення поняття шлюбу вважає не виправданим. Так, у іншій справі щодо аргументу заявників про дискримінацію через відмінності між статусами шлюбу та зареєстрованого партнерства, Суд вважає, що держави мають право обмежувати доступ до шлюбу. Якщо держава надає одностатевим парам альтернативне визнання, вона не зобов'язана надавати статус, ідентичний шлюбу. Закон про зареєстроване партнерство пропонує правовий статус, подібний до шлюбу, хоча й існують деякі суттєві відмінності, зокрема в батьківських правах [4].

Тому у цьому питанні слід знову звернутися до необхідності змін у перспективі законодавчого підходу у регулюванні зазначених відносин, що, у цілому, буде відповідати загальноєвропейській практиці, тенденціям утвердження та захисту прав людини та її основоположних свобод [5, с. 97].

Йдеться про законопроект 13 березня 2024 р. № 9103 про цивільні партнерства, який викликав гострі дискусії. Відповідно до нього зареєстрованим партнерством є зареєстрований в порядку, визначеному Законом, добровільний сімейний союз двох повнолітніх осіб, однієї чи різної статі, в основі якого лежить взаємоповага, взаєморозуміння,

взаємо підтримка, взаємні права та обов'язки. Реєстроване партнерство може стати правовою формою створення різнопланових союзів між людьми, які хочуть унормувати широке коло взаємних обов'язків і прав. Регулювання відносин реєстрованого партнерства спрямоване на визначення правового статусу, особистих немайнових та майнових прав і обов'язків реєстрованих партнерів.

Для відносин спадкування за участі військовослужбовців цей законопроект є дуже важливим, оскільки у спадкових правовідносинах реєстровані партнери вважаються один щодо одного спадкоємцями першої черги за законом. У випадку, якщо реєстрований партнер, що є спадкоємцем, є непрацездатним, то він має право на обов'язкову частку у спадщині. На ці правовідносини поширюють дію положення Цивільного кодексу України щодо права на обов'язкову частку у спадщині.

Реєстровані партнери мають право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з реєстрованих партнерів переходить до другого з реєстрованих партнерів, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені реєстрованими партнерами у заповіті. До таких відносин застосовуються положення Цивільного кодексу України, що регулюють заповіт подружжя (в частині, що не суперечить суті реєстрованого партнерства).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильченко В. В. Юридичні факти в динаміці спадкового правонаступництва. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. С. 1-5.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. «Коман проти Румунії» (C-673/16) URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=202542&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1655871>
4. CASE OF SCHALK AND KOPF v. AUSTRIA URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-99605%22%7D>
5. Радченко Л. І. Категорія «подружжя» у праві України та у практиці ЄСПЛ. Розвиток приватно-правових відносин на шляху до європейської інтеграції. Матвеевські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2024 р. / В. В. Цюра, В. О. Бажанов, Б. С. Щербина та ін.; відп. ред. В. В. Цюра. К.: 2024. 128 с. С. 93-98.